

diplomanti klasične filologije, ki jim društvo lahko pomaga pri uresničevanju njihovih strokovnih načrtov. Sekcija je odlično zaživela in upati je, da bo z lastnimi publikacijami in s svežimi idejami še naprej poživljala delovanje društva.

V tem času je društvo prejelo tudi vabilo k organizaciji *Colloquium didacticum classicum*, ki pa se mu žal kljub obljubljenim sredstvom nismo mogli odzvati, ker bi bila organizacija mednarodnega kongresa, ki ga mora pripraviti vsaka nova članica, zaenkrat za nas še prezahtevna.

V tem mandatu se je moralo društvo v skladu z novimi zakonskimi predpisi lotiti tudi prenove svojega statuta. Pri tem nam je pomagal naš dolgoletni član dr. Janez Kranjc, dekan pravne fakultete, za kar mu društvo dolguje posebno zahvalo.

Nekateri predstavniki društva smo se v tem času udeležili še slovesnosti ob odkritju dveh spominskih obeležij: dr. Frana Bradača na Jami pri Žužemberku in dr. Antona Sovreta v Šavni Peči. In še *per aspera ad astra!* Ob koncu namreč ne gre pozabiti, da so si člani Društva za antične in humanistične študije jeseni leta 1995 v Klubu Nove revije ob sveže pečenem rimskem kruhu z vinom *mulsum* nazdravili ob svojih dvajsetletnici, kjer so vsi dotedanji predsedniki (dr. Kajetan Gantar, dr. Erika Mihevc-Gabrovec, dr. Primož Simoniti, dr. Rajko Bratož, lekt. Martin Benedik in lekt. Barbara Šega-Čeh) v svojih kratkih nagovorih nanizali vrsto težav pa tudi marsikatere prijetne trenutke, ki so jih med svojimi prizadevanji za obstoj in uveljavitev stroke doživljali v svojem mandatu in kot člani našega društva.

Barbara Šega Čeh

MOSES I. FINLEY, ANTIČNA IN MODERNA DEMOKRACIJA

Recenzija

Moses I. Finley, *Antična in moderna demokracija*. Ljubljana: Krtina, 1999 (Knjižna zbirka *Temeljna dela*), 125 strani.

S trditvijo, da je danes v zahodnem svetu vsakdo demokrat, začenja Moses I. Finley uvod k drugi izdaji knjige o antični in moderni demokraciji. Za svet, kjer pojma »demokracija« in »demokratično« nedvomno obsegata odobravanje tako označene družbe in ustanove, bi bila ugotovitev lahko razveseljujoča, če je ne bi omogočilo opazno zmanjšanje ljudske udeležbe, ki je temeljna značilnost izvirnega grškega modela demokracije. Ideološko je izključevanje ljudstva iz procesa odločanja podprl razmah elitistične teorije, ki uči, da lahko demokracija deluje in preživi samo pod oligarhijo poklicnih politikov in birokratov, medtem ko je udeležba ljudstva omejena na občasne volitve. V tako razumljeni demokraciji je ljudska politična apatija zaželena, ker je predstavljena kot znak razumevanja in strpnosti do različnosti, ki blaži izpade fanatikov ekstremističnih gibanj. Povsem nasprotno tej teoriji je avtorjevo prepričanje, ki ga utemeljuje na osnovi dialektičnega diskurza med starogrškimi in sodobnimi koncepti. Finley kot izredno pronicljiv zgodovinar model atenske demokracije in njegovo delovanje primerja z delovanjem sodobnih demokratičnih institucij z gotovostjo, da vsaka od obeh družb lahko pripomore k boljšemu razumevanju druge.

Seveda je atenski model v svojih osnovnih potezah danes neponovljiv.

Majhen ozemeljski obseg atenske polis, s primerno majhnim številom prebivalstva, ki je večji del dneva prežive- lo izven svojih bivališč, je ljudem omogo- čal, da so se med seboj poznali. Gr- ški svet je bil svet govornih besede, kjer so novice razglašali glasniki, čen- če in govornice ter razprave različnih komisij in skupščine. V njem niso poz- nali političnih dokumentov, ki bi jih politiki skrivali pred očmi javnosti, niti ni bilo medijev, ki bi jih bilo mogoče nadzorovati, pač pa je bil stik med vo- ditelji in volilci takojšen in nepo- sreden. Vsak polnoleten atenski dr- žavljan moškega spola je imel pravico udeleževati se zasedanj skupščine ter na njih predstaviti svoje mnenje. Skupščina, ki se je redno sestajala, je odločala o vseh zadevah javne politi- ke in svoje odločitve navadno spreje- mala v času enega dne z večinskim gla- sovanjem vseh navzočih. Skromno plačilo, ki so ga volilci prejeli za ude- ležbo, je tudi najrevnejšim državlja- nom omogočalo, da so se udeleževali skupščinskih zasedanj ter sodelovali pri opravljanju različnih javnih služb. Po žrebu izbran je bil lahko vsak pol- noletni državljan postavljen na javni položaj. Prav tako je imel vsak pravi- co voliti javne uradnike in kot član ljudskega porotnega sodišča razsojati v civilnih, kazenskih, javnih in zaseb- nih tožbah. Plačane birokracije Atenci niso poznali, ker so administra- cijo prepustili mnogoštevilnim, z žre- bom določenim nosilcem enoletnih služb in svetu s 500 člani. Takšen si- stem je predvsem zaradi plačila javnih služb ter izbire z žrebom precejšnje- mu delu atenskih državljanov omogo- čal, da so si pridobili neposredne iz- kušnje v vladanju.

Pa vendar tako široka udeležba ljud- stva, ki je bilo po večini samo polizo- braženo, ni privedla do oblikovanja

ekstremističnih gibanj. Dogajalo se je prav nasprotno. Skupščina je bila po- dobno kot družina, obednica in telo- vadnica agentura izobraževanja, ki je v ljudeh oblikovala in razvijala moral- ne vrline ter občutek državljske od- govornosti, zrele identifikacije s skup- nostjo, njenimi tradicijami in vredno- tami. In prav v občutku za skupnost, podprtem z državno religijo, miti in tradicijo vidi Finley bistveni element uspeha atenske demokracije. Sposob- nost zadostnega dela državljanov po samoobvladovanju je preprečila zdrs v kaos ali tiranijo. To pa je nekaj čisto drugega od danes priporočene apati- je, ki ni izraz strpnosti in razumeva- nja, marveč predvsem posledica ne- vednosti in občutka nemoči. Zdi se, da večji del Atencev ni izkoristil pravi- ce do govora v skupščini, marveč je na osnovi politične in tehnične uspo- sobljenosti v vsakem obdobju izbral nekaj mož z različnimi političnimi us- meritvami, med katerimi so se nato odločali. A če so Atenci priznavali po- trebo po vodstvu, to ne pomeni, da so vodstvu izročili tudi moč odloča- nja. Celo Perikles nikdar ni imel mo- či današnjih voditeljev političnih strank. Vsak voditelj je bil govornik, ki je moral svoj predlog v skupščini predstaviti tako, da je o njegovi pravi- lnosti in potrebnosti prepričal zbra- ne volilce. Ob tem je moral upošteva- ti spremenljivo sestavo skupščine na določen dan, kakor tudi spremenlji- vost njenega razpoloženja. Predvsem pa še zdaleč ni bil nedotakljiv. V vsa- kem trenutku so zoper njega lahko uporabili *graphé paranómon* in mu so- dili zaradi nelegalnega predloga pred skupščino. To sredstvo je omejevalo pravico vseh državljanov, da javno spregovore, in hkrati skupščini omo- gočalo, da je ponovno pretehtala predlog, ki ga je že sprejela. In če se

ji je zdelo, da je vpliv nekoga premočan, ga je lahko z ostrakizmom vselej za 10 let izključila iz skupnosti državljanov.

V takšni skupščini ni bilo prostora za neizrazite lutke, katerih besede odražajo odločitve politične stranke, ki jo zastopajo, in ki za svoje dejanje in besede niso kazensko odgovorne. Atenski državljani si je vodilni položaj lahko pridobil in ga ohranil samo z nenehno javno dejavnostjo ob vselej prisotni možnosti, da bo za svoje delo strogo kaznovan. Seveda so ga lahko pri tem vodile povsem osebne koristi, a pomembno je bilo, ali je bilo njegovo ravnanje tudi v dobrobit države. Predvsem vprašanje, v čigavem interesu vodi voditelj, so si v antiki vzeli za merilo tisti, ki so ocenjevali ravnanje voditeljev. In čeprav je predvsem spretno oblikovan govor lahko prepričal zbrane volilce, namena njihovih voditeljev nikakor ne moremo spacičiti v željo po zavajanju. Prav lahko so govorniki, ki so si prizadevali, da bi državi koristili, predstavili slab predlog, medtem ko je bila lahko predlagana rešitev tistih, ki jih je zanimalo le lastno dobro, v prid tudi državi. Zato Finley povzema, da so bili demagogi, če besedo razumemo v njenem nevtralnem in ne v današnjem izključno negativnem pomenu, strukturni element atenskega političnega sistema. Izraz lahko uporabimo za prav vse atenske voditelje ne glede na stališča, ki so jih zastopali, pri čemer moramo za njihovo vrednostno opredelitev posamično presojati slehernega izmed njih po njegovi uspešnosti in ne po metodah ali nraveh. »Ne moremo imeti obojega,« pravi Finley, »ne moremo častiti in občudovati dosežkov dveh stoletij, hkrati pa zavračati demagoge, ki so bili arhitekti političnega ustroja in tvorci politike, ali

skupščino, v kateri in skozi katero so opravljali svoje delo.«¹

Danes se v svetu zahodnih demokracij ljudje ne dele več na svobodne in sužnje in enakopravni ter svobodni moški in ženske imajo z ustavo zagotovljene politične pravice. Vendar ločnica ostaja in politična elita je danes mnogo ožja kakor v demokratičnih Atenah, kjer so bili iz nje izključeni sužnji, tujci in ženske. Podoba atenske demokracije, ki jo Finley s potezami zgodovinarja in ne politika slika pred očmi bralca, je v mnogočem drugačna od delovanja sodobne demokracije. Ob pojem, ki danes za večino ljudi predstavlja dobrino brez alternative, postavi njegov izvirni model in pokaže na možnost, da so predstave danes zapriseženih demokratov o demokraciji včasih zelo blizu Platonovim in Aristotelovim nazorom, katerih avtorja nikoli nista bila pristaša demokratične politične ureditve. Finleyevo delo, ki je prvič izšlo pred skoraj tridesetimi leti in je v zbirki Temeljna dela založbe Krtina sedaj v prevodu na voljo tudi slovenskemu bralcu, ponuja slikovit, nazoren in kritičen prikaz preteklosti, ki ob stalnem vzporejanju s sedanostjo uči, opozarja in spodbuja k razmišljanju.

Alenka Cedilnik

¹ Str. 53.